

České vysoké učení technické v Praze

Fakulta architektury

Teze doktorské disertační práce

Ing. arch. Jaromír Srba

2018

České vysoké učení technické v Praze

Fakulta architektury

Ústav teorie a dějin architektury

Teze doktorské disertační práce

Architektura jižních Čech 1945 až 1989 - databázové zpracování

Příspěvek k poznávání a dokumentaci architektonických děl a jejich tvůrců

Autor: Ing. arch. Jaromír Srba

Doktorský studijní program: Architektura a urbanismus

Obor: Dějiny architektury a památková péče

2018

Disertační práce byla vypracována v kombinované formě doktorského studia na Ústavu teorie a dějin architektury FA ČVUT Praha

Doktorand: Ing. arch. Jaromír Srba

Školitel: prof. Ing. arch. Matúš Dulla DrSc.
Fakulta architektury ČVUT Praha
Ústav teorie a dějin architektury
Thákurova 9,
166 34 Praha 6

Oponenti:

Teze byly rozeslány dne:

Obhajoba disertace se koná dne v
hod. před komisí pro obhajobu disertační práce ve studijním oboru Dějiny architektury a památková péče v zasedací místnosti č. Fakulty architektury ČVUT v Praze.

S disertací je možno se seznámit na děkanátě Fakulty architektury ČVUT v Praze, oddělení pro vědeckou a výzkumnou činnost, Thákurova 9, 166 34 Praha 6.

Obsah

1. Úvod	6
2. Současný stav problematiky	7
3. Cíle disertační práce	8
4. Metody	9
5. Výsledky, závěr	9
6. Výběr z použité literatury	11
9. Seznam prací disertanta	14

Annotation

1. Úvod

Disertační práce na téma "Architektura jižních Čech 1945 až 1989 - databázové zpracování" spadá do oblasti výzkumu historie a vývoje moderní architektury v jižních Čechách se zaměřením na specifické otázky poznávání, dokumentace, prezentace a památkové ochrany děl moderní architektury.

Moderní architektura je dnes neoddělitelnou součástí kulturního dědictví. Její vybraná díla se stávají předmětem památkové péče a ochrany. Databázové zpracování poznatků o moderní architektuře může být jedním z řešení využívaných pro poznávání specifických hodnot moderní architektury a napomáhajících k jejich uchování, ochraně či obnově.

Smyslem práce je vědeckým způsobem rozšířit poznatky o jihočeské poválečné architektuře - především poznatky o jednotlivých architektonických dílech jihočeské poválečné architektury a o tvůrcích těchto děl a poznatky zpracovat a prezentovat databázovou formou.

Důvodem, proč je vhodné, aby informace o architektuře byly zpracovány formou elektronické databáze je řada aspektů a výhod, které elektronická databáze poskytuje a jiné způsoby zpracování informací poskytnout nemohou.

Mezi ně patří například možnost zpracované informace (data) různými způsoby nejen vyhledávat a sestavovat ale i vyhodnocovat. Dalšími důležitými důvody je zajištění konzistence, integrity a bezpečnosti dat, možnost data sdílet a další jedinečné aspekty a výhody.

Téma se skládá ze dvou částí - z výzkumu zaměřeného na rozšíření poznatků o jihočeské moderní architektuře a ze zpracování a prezentování získaných poznatků databázovou formou. Práce na tématu zahrnují však také vytvoření návrhu struktury samotné databáze, podle kterého lze následně databázovou aplikaci snadno realizovat.

2. Současný stav problematiky

Na základě rešerší literatury a vlastních plošných průzkumů řešitele byl zkoumán současný stav poznání a byly hledány možnosti jak na tento stav smysluplně navázat, aby bylo dosaženo výsledků rozšiřujících současné poznání.

Podrobnými rešeršemi literatury bylo zjištěno, kterým dílům a tvůrcům jihočeské moderní

architektury již v minulosti věnovali badatelé svou pozornost a v jakém rozsahu.

Množství podrobněji

probádaných děl není nikterak velké - jedná se jen o menší část z těch, které si zaslouží bližší pozornost. Pozornost badatelů byla dosud věnována především architektuře 1. poloviny 20. století. Problematice architektury z období po 2. světové válce se soustavněji věnovalo několik autorů - badatelů.

V 70. letech 20. století zveřejnil Alois Pohan v časopise Architektura ČSR několik článků věnovaných několika tehdy realizovaným stavbám, především stavbám českobudějovickým.

V 80. letech 20. století sleduje soudobé dění v architektuře na jihu Čech Radomíra Valterová-Sedláková sérií článků zveřejněných v různých odborných i populárně naučných časopisech.

Vojtěch Štorm je autorem stati o jihočeské architektuře ve sborníku vydaném v roce 1980 u příležitosti výstavy Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách a je také autorem několika hesel o poválečné architektuře v Encyklopedii Českých Budějovic.

V období po roce 1989 se věnuje tématu jihočeské moderní architektury dvojice autorů Eva Erbanová a Milan Šilhan, kteří se nejdříve zaměřili především na architekturu 1. pol. 20. století. Tito autoři jsou také společně s Rostislavem Šváchou spoluautory knihy Slavné vily Jižních Čech.

V minulém desetiletí, mezi roky 2005-11 provedl Národní památkový ústav celorepublikový výzkum na téma Odborné poznávání, vědecké hodnocení, dokumentování a evidence kulturního dědictví 19. a 20. století. V rámci tohoto výzkumu se autorům jeho jihočeské části E. Erbanové, J. Štorkové a E. Zuzákové podařilo shromáždit informace také o vybrané části staveb postavených ve 2. pol. 20. století na území jižních Čech.

Na jihočeských vysokých školách, zejména na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, vznikají

také diplomové práce věnované specifickým tématům z oblasti jihočeské architektury 20. století.

Výsledkem posuzování současného stavu a potřeb zkoumání bylo zjištění, že u značného množství významných děl jihočeské poválečné architektury je možno dalším výzkumem dále doplnit a zpřesnit stávající poznatky o dílech. Také je zřejmé

možno výzkumem identifikovat a badatelsky zpracovat další, dosud neobjevená hodnotná díla.

3. Cíle disertační práce

Hlavním cílem disertační práce je:

- a) Za pomoci výzkumu dosáhnout nových poznatků o jihočeské moderní architektuře
- b) Poznátky prezentovat databázovou formou

Zpřesnění cíle

Hlavní cíle

a1) Dosud nezpracované památky moderní architektury
Hledání, identifikace, dokumentace a zhodnocení dalších hodnotných, dosud neidentifikovaných památek moderní architektury

a2) Již známé památky moderní architektury
Doplnění stávajících poznatků - dokumentace a zhodnocení vybraných již známých památek moderní architektury

b1) Návrh struktury databáze

b2) Zpracování dat ve struktuře vhodné pro vložení do databáze

Dílčí cíle

Doplnění poznatků o činnosti vybraných významných tvůrců jihočeské architektury zkoumaného období.

U vhodných děl získat poznátky v rozsahu potřebném na podání návrhu na prohlášení díla za nemovitou památku.

Příspěvek k dokumentaci, poznávání a prezentaci jihočeské moderní architektury.

Poznátky o jednotlivých dílech a jejich tvůrcích krátce uvést do dobových souvislostí.

4. Metody

Vzhledem ke značné šíři zkoumané problematiky bylo potřeba ke zpracování tématu práce využít vícero různých metod.

Rešerší literatury je zjištěn stávající stav poznání zkoumaného tématu. Zejména za pomoci plošných průzkumů terénních a archivních jsou hledána hodnotná díla vhodná pro dokumentaci. Pomocí terénních průzkumů vybraných děl a zkoumáním v archivech, jsou hledány nové poznatky o jednotlivých dílech. Taktéž zkoumáním archivních fondů a dobové literatury jsou hledány nové poznatky o tvůrcích. Jako doplňující zdroj informací je využito metody cíleného dotazování pamětníků z řad jihočeských architektů činných ve zkoumaném období .

5. Výsledky, závěr

V této práci jsem se řešitel zaměřil především na doplnění poznatků o významných stavbách sledovaného období a jejich tvůrcích.

V rámci provedeného výzkumu byly hledány nové hodnotné stavby vhodné k dokumentaci. Výsledkem je 36 nově nalezených architektonicky hodnotných staveb, dosud z hlediska památkového nezkoumaných, které byly v této práci dokumentovány a zhodnoceny.

Za pomoci terénních průzkumů staveb a studií dochované dokumentace byly hledány a nalezeny doplňující poznatky o množství dalších již známých památkách moderní architektury.

Kromě nových a doplňujících poznatků byly identifikovány a zdokumentovány 3 významné stavby vzhledem ke svým nesporným památkovým hodnotám vhodné k zápisu do seznamu kulturních památek. Jedná se o Základní školu Malá Strana v Týně nad Vltavou z roku 1951, Plavecký stadion v Českých Budějovicích z roku 1971 a Provozní budovu Pragoprojektu v Českých Budějovicích z roku 1988. V rámci práce byly o těchto stavbách shromážděny informace v rozsahu potřebném k podání návrhu k zápisu památky.

Stavby dokumentované v této práci samostatnými hesly byly systematicky zhodnoceny.

Pro hodnocení staveb byla využita metodika, kterou vypracovali pro potřeby hodnocení poválečné architektury odborníci pověřeni magistráty měst Brno a Vídeň.

Metoda založená na standardizovaných hodnoceních jednotlivých kritérií (indikátorů) sdružených do skupin (indexů) poskytuje výslednou hodnotovou analýzu zkoumané-

ho objektu. Suma všech indikátorů a indexů tvoří analytický profil. Původně velmi velký rozsah indikátorů metodiky byl pro potřeby této práce záměrně přiměřeně zúžen, což výrazně přispělo ke zvýšení celkové přehlednosti výsledků.

Podle rozsahu poznatků dosažených o analyzované stavbě jsou v této práci využity dvě varianty (stupně) analytického profilů. V prvním, méně podrobném stupni analýzy, lze vyhodnocovat základní aspekty kulturně historického významu stavby jako jsou akceptace stavby experty i veřejnosti a základní aspekty posuzující originalitu stavby dle jejího významu doplnění svého okolí, dominantnosti, reprezentativnosti a působivosti stavby. Ve druhém, podrobném stupni analýzy, jsou navíc vyhodnocovány také aspekty inovativnosti, příkladnosti a významu stavby v celkovém díle svého autora a také originalita řešení jednotlivých složek stavby.

Na základě zkušeností získaných s konkrétním využitím v této práci lze konstatovat, že uvedená metodika může být užitečným nástrojem pro vyhodnocování jednotlivých aspektů moderních staveb a že splnila očekávání vkládaná do jejího využití v této práci.

Analýza umožňuje získat přesné a srovnatelné údaje jako základ pro hodnocení staveb jako celku i jednotlivých jejich vlastností. Zobrazení výsledků pomocí grafických stupnic je názorné a přehledné. Na první pohled lze vyčíst význam budovy v nejdůležitějších bodech. Systém je přes svoji komplexnost zároveň i flexibilní a značně variabilní.

Pro doplnění poznatků o činnosti a hlavních dílech architektů byli kontaktováni dosud žijící významní tvůrci jihočeské poválečné architektury a také spolupracovníci autorů již nežijících. Pro tento účel byly úspěšně využity retrospektivní vzpomínky architektů Igora Čepka, Aloise Hlouška, Naděždy Dvořákové, Antonína Dvořáka, Antonína Malce a Petra Šímy, který byl spolupracovníkem Ladislava Konopky.

V některých případech ke získání nových poznatků napomohlo studium dostupných pozůstalostních archivů nežijících autorů.

Studiem dobové literatury, zkoumáním v archivech, ale i prostřednictvím retrospektivních vzpomínek pamětníků bylo zjišťováno jakou roli sehrály v jihočeské projekční a realizační praxi podniky Stavoprojekt a Pozemní stavby Č. Budějovice a jaký měly podíl na vzniku zkoumaných děl. Shromážděné poznatky, které byly v této práci uvedeny a shrnuty dokládají například rozhodující podíl těchto podniků na projektování a realizaci staveb zkoumaných v této práci a dokládají také významnost role, kterou tyto podniky sehrály při vývoji nových stavebních technologií a konstrukčních systémů používaných pro výstavbu v regionu.

V průběhu doktorského studia se řešitel práce pokusil, v rámci svých možností, vlastním výzkumem dosáhnout zlepšení metod, jakými databáze architektury pracují s daty. V roce 2015 řešitel získal ve Studentské grantové soutěži ČVUT grant a provedl výzkum na téma "Nové metody práce s databázovými daty dokumentujícími díla moderní architektury z hlediska dějin a vývoje architektury." Výzkumem se řešiteli

podařilo navrhnout nová výhodnější řešení práce s daty v databázích architektury ve třech oblastech:

- 1) Práce s textovými daty ve strukturované podobě podle potřeb dokumentace architektury
- 2) Zachycení vzájemné návaznosti a hierarchie děl v databázi architektury
- 3) Mapování polohy děl architektury v digitálních mapách komplexnějším a přesnějším způsobem

Dosažené výsledky výzkumu jsou plně využitelné v praxi ke zdokonalení jak stávajících, tak nově budovaných databází architektury. Využití výsledků výzkumu umožňuje zlepšit stávající možnosti dokumentace děl architektury v prostředí relačních databází, především umožňuje přesnější a úplnější dokumentaci děl. Nové poznatky mohou být tedy řešitelem využity také při následné realizaci Databáze jihočeské poválečné architektury.

Jak poznatky o stavbách a jejich tvůrcích uvedené v této práci, tak i poznatky dosažené doktorandem v oblasti zdokonalování metod práce s daty, jsou velmi dobře a snadno využitelné při databázovém způsobu zpracování dat.

Samostatnou databázi Jihočeské poválečné architektury lze snadno vytvořit dle návrhu databázové struktury, která je součástí této práce. Kromě toho, pořízená data mohou také být snadno sdílena a využívána ve stávajících informačních systémech institucí zaměřených na dokumentování či památkovou ochranu architektury. Všechny řešitelem dosažené poznatky tak mohou přispět k lepšímu poznání jihočeské poválečné architektury a potencionálně i k lepší památkové ochraně jejích děl.

6. Výběr z použité literatury

15 let n. p. Pozemní stavby Č. Budějovice 1951-1966, 1966. Č. Budějovice: Pozemní stavby.

15 let architektury a výtvarného umění v jižních Čechách, 1960. České Budějovice: Alšova jihočeská galerie.

20 let architektury a výtvarného umění v jižních Čechách, 1965. České Budějovice: Alšova jihočeská galerie.

20 let podniků místního stavebnictví v Jihočeském kraji, 1949-1969, asi 1969. Č. Budějovice: Zájmové sdružení podniků místního stavebnictví v Jihočeském kraji.

25 let Pozemních staveb České Budějovice, 1976. České Budějovice: Pozemní stavby.

Almanach Střední Průmyslová škola stavební České Budějovice k 100. výročí založení školy (1910-2010), 2010. České Budějovice: SPŠS.

Čejka, J 1963. Poučení z jižních Čech. Čs. architekt, roč. 9, č. 3, s. 3

- Čepek, Boris, 2016. Rozhovor J. Srby s arch. Čepkem. Č. Budějovice, 10. 11. 2016.
- Čížek, O.; Vacek, L., 1960. Novostavba 92 bytů s montovaným železobetonovým skeletem v Táboře. Pozemní stavby, roč. 8, č. 3, s. 115-119.
- Čížek, Oldřich a kol., 1962. Stavíme rychleji a pokrokověji: Poznáváme příčný systém B2 a B4. Hlas stavby, VI, č. 13, s. 2-3.
- Daňková, Alena, 2014. Ing. arch. Otakar Jankovec. In: Táborský archiv. Tábor: Státní okresní archiv Tábor.
- Dvořák, Antonín; Dvořáková Naděžda, 2017. Rozhovor J. Srby s architektky A. Dvořákem a N. Dvořákovou. Č. Budějovice, 14. 8. 2017.
- Eisner, Stanislav; Petráš, Zdeněk, 1962. Současný vývoj technologických systémů v bytové a občanské výstavbě v Jihočeském kraji. Architektura ČSR, roč. 21, č. 3, s. 155-162.
- Encyklopedie Českých Budějovic, 2006. Č. Budějovice : Statutární město České Budějovice.
- Erban, Libor, 1988. Škola v přírodě ve Volyni. Architektura ČSR, roč. 47, č. 4, s. 17-25.
- Erbanová, Eva; Šilhan, Milan; Švácha, Rostislav, 2007. Slavné vily Jihočeského kraje. Praha: FOIBOS.
- Štorková, Jana; Erbanová, Eva; Zuzáková, Eva, 2010. Prachatice: plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století. Č. Budějovice: NPÚ.
- Štorková, Jana; Erbanová, Eva; Zuzáková, Eva, 2011. České Budějovice: plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století. Č. Budějovice: NPÚ.
- Štorková, Jana; Zuzáková, Eva; Erbanová, Eva, 2013. Známa neznámá jihočeská architektura 20. století [výstava]. České Budějovice: Národní památkový ústav.
- Štorm, Vojtěch, 1980. Architektura. In: Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách. Č. Budějovice: AJG, s. 49-55.
- Štursa, Jiří, 1947. Bytová výstavba Československa a zkušenosti z ciziny. Stavebnictví, roč. 3, s. 42-54.
- Švácha, Rostislav, a kolektiv, 2014. Česká republika, moderní architektura, Čechy. Praha: Zlatý řez.
- Třeštík, Michael, 1993. Kdo je kdo v architektuře a příbuzných oborech. Praha: Modrý jezdec, 271 s, 1. vydání.

- Třeštík, Michael, 2000. Kdo je kdo. Architektura. Praha: Agentura Kdo je kdo, 318 s.
- Třeštík, Michael, 2003. Kdo je kdo. Architektura. Praha: Agentura Kdo je kdo, 166 s.
- Třicet pět let výtvarného umění a architektury v jižních Čechách, 1980. České Budějovice: Alšova jihočeská galerie.
- Valterová, Radomíra, 1982. Mateřská škola ve Strakonících. Architektura ČSR, roč. 41, č. 10, s. 446-447.
- Valterová, Radomíra, 1981. Architektura pro děti. Československý architekt, roč. 27, č. 25-26, s. 5.
- Valterová, Radomíra, 1983. Podíl architektury na tvorbě krajiny a životního prostředí v jižních Čechách, část 2. In: *Česká Krajina*. Praha: Národní galerie v Praze.
- Vít, Jiří; Malát, Jan, 1976. Architektura Muzea a památníku dělnického a revolučního hnutí v jižních Čech v Českých Budějovicích. Architektura ČSR, roč. 35, č. 1, s. 8-13.
- Zuzáková, Eva; Erbanová, Eva; Štorková, Jana, 2010. Český Krumlov: plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století. Č. Budějovice: NPÚ.
- Zuzáková, Eva; Štorková, Jana; Erbanová, Eva, 2011. Jindřichův Hradec: plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století. Č. Budějovice: NPÚ.
- Erbanová, Eva, 2007. České Budějovice 1. díl: plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století. Č. Budějovice: NPÚ.
- Petráš, Zdeněk, 1978. Jihočeská varianta PS 69/2. Jihočeský stavbař, roč. 26, č.27, s. 2.
- Želízko, Vilém, 1949. Od dvouletky k pětiletce. Technický jih, roč. 16, č. 2-3, s. 15-17.
- Žáčková, Eva, 2005. Tábor: plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století. Č. Budějovice: NPÚ.
- Žáčková, Eva, 2006a; Jankovec, Otakar. Tábor: plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století. Č. Budějovice: NPÚ.
- Žáčková, Eva; Jankovec, Otakar, 2006b. Sezimovo Ústí: plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století. Č. Budějovice: NPÚ.
- Žáčková, Eva, 2007. České Budějovice 1. díl: plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století. Č. Budějovice: NPÚ.

7. Seznam prací disertanta

Práce k tématu disertace

Články, příspěvky

Srba, Jaromír. Databáze architektury a lokalizace architektonických děl v digitálních mapách. Alfa, 2016, č. 1, s. 10-13.

Srba, Jaromír. Interoperabilita Databáze jihočeské moderní architektury s vybranými databázemi architektury. Praha: FA ČVUT, 2016.

Srba, Jaromír. Databáze architektury - nové metody práce s daty dokumentujícími díla moderní architektury. Textový popis díla v databázi. Vzájemná návaznost děl. Praha: FA ČVUT, 2015.

Projekty

Srba, Jaromír. Nové metody práce s databázovými daty dokumentujícími díla moderní architektury z hlediska dějin a vývoje architektury. Grant Studentské grantové soutěže ČVUT. SGS15/097/OHK1/1T/15. Praha: ČVUT, 2015.

Srba, Jaromír. Návrh Databáze české moderní architektury. Praha: FIT ČVUT, 2015.

Příspěvky na konferencích

Srba, Jaromír. Databáze architektury a lokalizace architektonických děl v digitálních mapách. Mezinárodní konference doktorandů Veda vo výstavbe 2015. Bratislava: STU, 2015

Srba, Jaromír. Nové metody práce s daty dokumentujícími díla moderní architektury. Týden vědy. Praha: FA ČVUT, 2015. (25. 9. 2015)

Srba, Jaromír. Vývoj Databáze české moderní architektury. Týden vědy. Praha: FA ČVUT, 2014. (22. 5. 2014)

Srba, Jaromír. Přípravné práce Databáze české moderní architektury. Týden vědy. Praha: FA ČVUT, 2013. (6. 6. 2013)

Annotation

The dissertation "Architecture of South Bohemia 1945 to 1989 - Database Processing" is part of the research of history and development of modern architecture in the South Bohemian Region, focusing on specific issues of cognition, documentation, presentation and protection of works of modern architecture.

The aim of the work is to extend the knowledge about the South Bohemian post-war architecture in the scientific way - especially the knowledge of individual valuable architectural works of South Bohemian post-war architecture and the creators of these works and the knowledge to be processed and presented in a database form.

The dissertation presents the findings of nearly 100 valuable South Bohemian post-war buildings, of which 18 are dealt with in more detail. Also, the dissertation widens present knowledge about architects of buildings and about two of the most significant players in the South Bohemian design and implementation practice of the period under review, Stavoprojekt and Pozemní stavby České Budějovice and clarifies the collective share of mentioned companies in the design process.

Database processing and presentation of architectural data has a number of advantages compared to their processing in printed form, consisting mainly in clarity, broad, easy and permanent availability of database data. Data can also be easily shared and used in existing information facilities to document or preserve the architecture. Database processing of South Bohemian post-war architecture can contribute to better knowledge and, as a result, to the protection of documented valuable works of modern architecture.

